

Obraćanje prvog zamjenika visokog predstavnika Donalda Haysa u Centru za evropsku politiku

“Transformacija Balkana: kritički pristup”

Dame i gospodo,

Transformacija različitim ljudima znači različite stvari. To dobrim dijelom ovisi od tačke gledišta. Jugoistočna Evropa ima različite konture kada se gleda iz Brisela od onih kada se gleda iz Skopja, ili možda iz Sofije ili iz Sarajeva.

Ja bih danas želio dati osvrt na proces tranzicije na Balkanu sa stajališta nekoga ko je iz ovog regiona. Kada stvari sagledate iz naše perspektive – a mnogi od vas naravno dijelite ovo mišljenje – prepoznaćete mogućnosti za koje mi smatramo da postoje.

Mi koji imamo iskustvo u radu na Balkanu nismo lakovjerni optimisti. Mi ne možemo ignorirati neprijatnu stvarnost niti možemo preći preko teškoća sa kojima se ove zemlje danas suočavaju. Naš optimizam zasnivamo na dobrom iskustvu i prepoznavanju stvarnih potencijala koji postoje u ovom regionu. Jednostavno rečeno, mi vjerujemo da jugoistočna Evropa može za vrijeme jedne generacije, poput jugoistočne Azije u osamdesetim i ranim devedesetim godinama, postati globalni model održivog i brzog ekonomskog razvoja. Ja iz tog regiona imam i lično iskustvo i mogu vam reći da to nije pretjerivanje. Ovaj region ima zavidne ljudske i prirodne resurse, ogromne potencijale za unapređenje političke i ekonomske saradnje i jasne geografske prednosti – nalazi se na samom pragu najveće svjetske ekonomije, što nije loša pozicija

ako planirate postići prosperitet putem izvoza. Međutim, potrebno nam je političko i ekonomsko liderstvo u regionu koje će voditi promjene.

Fokus svih naših napora trenutno jeste uspostavljanje regionalnog ekonomskog okvira koji će omogućiti realizaciju ogromnih potencijala jugoistočne Evrope. U Bosni i Hercegovini se trudimo da iskoristimo prilike koje nudi ovaj regionalni ekonomski preporod.

Danas želim jasno ukazati na činjenicu da će, pored svega ostalog, i građani u drugim dijelovima Evrope imati koristi i da će ekonomije centralne i južne Evrope također doživjeti rast kada se ekonomski potencijali jugoistočne Evrope počnu afirmirati.

Htio bih vam predložiti dva scenarija.

Evropska unija može na svojim jugoistočnim granicama imati ogromno nerazvijeno područje koje generira nezaustavljiv talas krijumčarene robe, kriminala i nezakonite migracije, da ne pominjem političku nestabilnost.

Ili može u okviru svojih jugoistočnih granica imati 55 miliona sve bogatijih potrošača i regionalnu ekonomiju koja nudi neograničen broj mogućnosti za konkurentne tržišne aranžmane.

Svakako trebamo težiti ka ostvarenju ovog drugog scenarija. Mi imamo mogućnost da stvorimo takvu realnost, ali da bi se ta vizija i ostvarila, sve države u regionu i u EU moraju se odmah uključiti u proces. To znači da se moraju uključiti i kreatori politike u zapadnoj Evropi i kreatori politike u jugoistočnoj Evropi – ne može se čekati da zemlje iz regiona same izvrše transformaciju i da se onda pred njih prostre crveni tepih. Da bi se ovo ostvarilo potrebno je da svi na tome radimo zajedno. Ekonomijama ovoga regiona potreban je dolazak strateških partnera; u budućnosti ovog regiona mora postojati investiciona strategija EU i partnersko povezivanje tehnologije i znanja, kao i svježije investicije, i kadrovske i

finansijske, da bi se to dogodilo. Ali da budem potpuno jasan, naši naponi će ovu viziju pretvoriti u stvarnost. Ako ne uspijemo u tome onda će se ova vizija povući u neizvjesnu budućnost.

Dobra je stvar što su ovdje danas sa nama i predstavnici drugih zemalja iz balkanskog regiona. Ja znam da oni sa sobom nose svoja iskustva, uvid i perspektive koje će se odraziti na današnju diskusiju. Ja ću ograničiti moje izlaganje na specifičnosti Bosne i Hercegovine, ali vjerujem da se mnoga pitanja sa kojima je suočena BiH isto tako odnose i na naše susjede.

Balkanski žig

Postoji stanje čiji simptomi se mogu naći u konferencijskim salama od Dablina do Dizeldorfa i od Narvika do Napulja, koje bih ja opisao kao akutna geografska kratkovidnost. Osnovni simptom ovoga stanja je nesposobnost poimanja a kamoli stavljanja u stvarni kontekst ogromnih ekonomskih mogućnosti koje postoje u vezi sa zemljama koje se nalaze između Slovenije i Grčke.

A čak i kada postoji vizija o ovim zemljama, ona je često zastarjela i jako iskrivljena.

Nakon više od osam godina poslije završetka rata, Bosna i Hercegovina se još uvijek posmatra kroz prizmu TV snimaka i izvještaja sa fronta iz perioda 92-95, što obeshrabruje bilo kakve investicije.

Iako sam uvjeren da malo vas u ovoj prostoriji ima ovakvu iskrivljenu sliku stvarnosti, mi smo, nažalost, svi prisiljeni da se borimo sa njenim efektima, što samo po sebi čini privlačenje investicija za ekonomije na Balkanu težim nego bi to trebalo biti. Naravno, za sve nas bilo bi lakše kad bi ove zemlje imale proaktivne javne informativne kampanje kojima bi se obnovio interes za ovaj region.

Prioritet je udaranje novog žiga na Balkan. Na Balkanu je došlo do transformacije, međutim, to je uglavnom neprimijećeno jer još uvijek poslujemo pod zastarjelim i diskreditiranim identitetom koji se vezuje uz rat.

Kad pomislite na Balkan, pomislite na biznis, pomislite na moderan, globaliziran umrežen biznis.

Budućnost ovog dijela kontinenta može se izgraditi na mogućnosti osiguranja konkurentskih usluga multinacionalnim proizvođačima i finansijskim institucijama, te koristeći taj otponac u globalnoj ekonomiji moguće je naći mjesto lokalnim potencijalima – prerada drveta, hidro-energija, inženjering, eksploatacija mineralnih voda samo su značajni primjeri – u globalno konkurentskim kompanijama. Jugoistočna Azija je pokazala efikasnost ovoga modela prije više od jedne decenije; jugoistočna Evropa može doživjeti isti uspjeh i mudri investitori bi trebali razmisliti o zauzimanju svoga mjesta u ovom uspjehu na vrijeme. Jedna stvar u koju ne treba sumnjati je kvalitet najznačajnijeg sastojka – kvalitet ljudi ovoga regiona. Oni će biti pokretač rasta ako im se samo pruži prilika.

Kao što sam ranije rekao, nisam optimist zbog toga što zanemarujem tešku stvarnost ili izazove koji stoje pred nama. Optimist sam zbog toga što sam uvidio da je došlo do kvantitativnih pomaka u posljednje tri godine i mislim da je vrijeme da i drugi na jasnom dnevnom svjetlu vide prilike koje se ukazuju. Ali da se prvo podsjetimo na neke od neprijatnih stvari u našoj zbilji. Jugoistočna Evropa može replicirati zapanjujući uspjeh azijskih ekonomija ali samo ako eliminira systemske probleme koji prijete njenom ekonomskom i političkom životu. Sjetimo se činjenice da velika većina nezakonitih imigranata, krijumčarenog oružja i zabranjenih narkotika na putu ka EU prolaze upravo preko Balkana. BiH se smatra ključnom osovinom u ovoj trgovini.

Ovo je veliki problem. On se mora uvidjeti i riješiti. Dobra

vijest je da smo u borbi protiv ove i drugih pojava koje se odnose na kriminal i korupciju već načinili, a i dalje činimo, značajne pomake. Državna granična služba je dobro obučena i počinje da vrši stvarni nadzor nad dugačkom planinskom granicom ove zemlje. Do sredine ove godine, završit ćemo divovski zadatak izdavanja građanima BiH novih dokumenata koji su zaštićeni od krivotvorenja i koji se vode elektronski, što je najsavremeniji i najsigurniji sistem identifikacije bilo gdje u svijetu.

Pravosudni sistem je u finalnim fazama ogromne reforme a reforma policijskih snaga je isto tako dobro uznapredovala. Veliki pomaci su postignuti u transformaciji paramilitarizirane i ispolitizirane policije i sudova koji su postojali na kraju rata u službe za provođenje zakona koje kao uzor uzimaju evropske standarde.

Sa ekonomskog stanovišta, ja bih vam skrenuo pažnju na činjenicu da modernizacija pravnog sistema BiH, koja uključuje i osnivanje Državnog suda sa kapacitetom za rješavanje pitanja organiziranog kriminala, podrazumijeva i uvođenje vijeća za privredne sporove koji imaju za cilj ubrzanje privrednog parničenja. Dva ovakva vijeća su već osnovana, dok će treće početi sa radom sljedeće sedmice (2. februara). Do kraja marta početak će sa radom ukupno 15 ovih vijeća.

Pored toga, na snazi je novi krivični zakon kao i zakoni iz oblasti stečaja preduzeća koji će regulirati restrukturiranje preduzeća u skladu sa međunarodnom praksom (olakšanje rekapitalizacije preduzeća i podsticanje širih bankarskih kreditnih mogućnosti). Mi trenutno sarađujemo sa organima vlasti da osiguramo brzo donošenje Zakona o registraciji preduzeća koji će pojednostaviti i ubrzati registraciju novih preduzeća (i koji će omogućiti odgovarajući uvid da se eliminira široko rasprostranjena praksa postojanja fiktivnih preduzeća) i Okvirnog zakona o računovodstvu kojim će se uvesti evropski standardi u računovodstvu. Državni zakon o nabavci i entitetski zakoni o javnim preduzećima dalje će

razraditi inicijative koje imaju za cilj uređenje stanja u upravljanju javnim korporacijama. Zakoni kojima se regulira elektro-energetski sektor i sektor civilne avijacije i kojima se omogućava brži komercijalni razvoj ovih strateških područja u finalnoj su fazi donošenja. Ovo je ona temeljna vrsta reformi koje se sada provode u BiH u cilju stvaranja poslovnog okruženja koje će omogućiti lokalnim i međunarodnim poduzetnicima eksploataciju, vjerujemo, sve šireg dijapazona poslovnih mogućnosti. Ovo je vrsta reformi nakon čijeg provođenja će poslovanje u BiH biti iskustvo koje se može mjeriti sa poslovanjem u većini ostalih dijelova kontinenta.

Evropska perspektiva

Zemlje Balkana traže – i polako ali sigurno ostvaruju – bližu integraciju sa Evropskom unijom. Istovremeno, pažljivo počinju da ponovno upostavljaju regionalne ekonomske, socijalne i političke veze i aktivnosti koje jugoistočnu Evropu mogu pretvoriti u prepoznatljivo područje na kojem postoji saradnja i zajednički interes. Ovaj region se pojavljuje kao jedno ekonomski definirano područje.

Kroz Inicijativu za vraćanje u funkciju rijeke Save, koju je pokrenuo Pakt stabilnosti, Bosna i Hercegovina sarađuje sa Slovenijom, Hrvatskom i Srbijom i Crnom Gorom kako bi ovaj, za Evropu veoma značajan, vodeni put ponovno otvorila za komercijalni saobraćaj. Ovo će donijeti veliku ekonomsku korist zemljama koje su uključene u ovu inicijativu – u slučaju BiH, revitaliziranje luke Brčko poslužit će kao ključni element u ponovnom povezivanju zemlje i bh. izvoznika sa njihovim tradicionalnim tržištima u Centralnoj Evropi. Posao koje su ove četiri zemlje već završile na projektu rijeke Sava pokazuje mogućnost država u ovom regionu da zajednički rade kako bi unaprijedile svoje zajedničke ekonomske interese. Ovo se također odražava i u sistematskom napretku koje su zemlje jugoistočne Evrope, također pod pokroviteljstvom Pakta stabilnosti, postigle u ugovaranju niza bilateralnih sporazuma koji će cijeli Balkan do 2006. god.

pretvoriti u područje slobodne trgovine.

Projekat Struja III je projekat u kojem učestvuje više donatora, vrijednosti 283 miliona USD, i koji stavlja akcenat na obnovu i reformu elektroenergetskog sektora. BiH je potpisala Memorandum o razumijevanju o regionalnom tržištu električne energije koje će se integrirati u interno tržište električne energije Evropske unije.

Integracija *nije* samo usklađivanje zakona i potpisivanje sporazuma o trgovini. Ekonomske veze BiH sa zapadnom Evropom decenijama prethode procesu pristupanja Evropskoj uniji koji je otpočela BiH. BiH je tradicionalno bila izvor desetina hiljada radnika na privremenom radu koji su bili zaposleni širom cijele Evrope, a prvenstveno u Njemačkoj i Austriji. Upravo ovo, te činjenica da su mnogi građani BiH tokom rata živjeli u stranim zemljama, Bosni i Hercegovini je osiguralo izuzetnoiskusnu radnu snagu koja je bila izložena – u većoj mjeri nego što je to slučaj u susjednim zemljama – zahtjevima zapadnoevropske industrije.

Ova činjenica je značajna, jer to znači da BiH ima veliki broj radnika koji i razmišljaju i posjeduju vještine koje mogu ostvariti uspjeh na konkurentnom globalnom tržištu.

Kao što sam rekao, za ovaj proces će biti potrebno da se angažiraju regionalni susjedi Evropske unije kao i oni na Balkanu koji nastoje da prošire trgovinu te unaprijede svoj ekonomski razvoj.

Međutim, neki bi mogli reći: BiH možda ima radnu snagu – ali zašto bi bilo ko izvan BiH ko radi na pitanjima poslovne politike preduzeća bio i najmanje zainteresiran za to?

Pa, tokom proteklih deset do petnaest godina vidjeli smo porast u sklapanju poslovnih aranžmana sa podugovaračima kao glavni model poslovanja uspješnih korporacija. Partnerstvo sa manjim preduzećima predstavlja ključno sredstvo pomoću kojeg velike firme održavaju svoju konkurentnost, a multinacionalne

firme iz Evropske unije treba da nađu firme sa kojima mogu sklopiti podugovore za specijalizirane poslove. Već sam u BiH vidio takve primjere u tekstilnim preduzećima, građevinskim preduzećima te preduzećima za proizvodnju automobilskih dijelova.

BiH je otvorena za takvu vrstu partnerstva.

U BiH postoje već značajne priče o ostvarenim uspjesima. Na primjer, Prevent, firma za auto-dijelove iz Slovenije, je investirala 35 miliona KM i otvorila novih 1400 radnih mjesta u BiH, gdje njene podružnice snabdijevaju auto-opremom i automobilskim sjedištima velike proizvođače automobila kao što su Renault i Volkswagen. U BiH vjerovatno ima puno takvih preduzeća, koja na pouzdan i konkurentan način mogu snabdijevati međunarodno tržište, zasnivajući svoj vlastiti prosperitet na sposobnosti da prošire početni broj partnera u zapadnoj Evropi pa i dosta dalje izvan nje.

Ovaj potencijal za uzajamno dragocjena partnerstva se još uvijek nije počeo iskorištavati u značajnoj mjeri. Nekoliko preduzeća koja su prva otpočela sa ovim pokazuju gdje leži budućnost, ali sve dok broj ovakvih slučajeva ne bude u značajnoj mjeri veći, i dalje ćemo biti svjedoci nepoželjnog "odljeva mozgova", dok sposobni mladi akademski građani budu odlazili sa svojim znanjem u zapadnu Evropu u nepostojanju dovoljne potražnje za njihovim uslugama u samoj BiH. To je nešto što ne ide u prilog BiH, a također dugoročno gledano, ne ide u prilog ni Evropi, jer je u suprotnosti sa našim velikim naporima da jugoistočna Evropa postane prosperitetni pandan zapadnoj Evropi, a ne da bude mjesto iz kojeg se ljudi sele u zapadnu Evropu.

Poslovno okruženje

Dozvolite mi da ponovim – govorim o nečemu što je realno, ne o "pustim željama". BiH izlazi iz ambisa u koji je potonula početkom devedesetih godina prošlog vijeka. Radi se o

trostrukoj tranziciji, iz rata u mir, iz socijalizma u demokratiju, te iz socijalizma na slobodnu tržišnu ekonomiju, i ista tek sada počinje da pokazuje rezultate. Ali samo prije dvije godine, političkim životom su još uvijek dominirale beskraje rasprave o nacionalnim kvotama u organima vlasti. Danas, ova rasprava je prešla u dosta racionalniju sferu – kao naprimjer, kako ubrzati proces privatizacije i ostvariti ekonomsku korist i to što prije to bolje, ili kako investicije pretočiti u nova radna mjesta, ili kako podići standarde upravljanja preduzećima kako bi velike firme ostvarile optimalne rezultate za svoje radnike, dioničare i klijente.

Prošle godine, specijalni revizor, kojeg je imenovao visoki predstavnik, je izdao nekoliko izvještaja koji su otkrili široko rasprostranjenu korupciju i loše upravljanje u ključnim javnim preduzećima u BiH, uključujući preduzeća za telekom usluge te preduzeća za proizvodnju i distribuciju električne energije. Pokrenuti su krivični postupci protiv nekih ljudi iz uprava istih. Ipak, što je jednako važno, jeste i činjenica da su entitetske vlade preuzele obavezu da se donese paket zakona kojima će se regulirati mehanizmi interne kontrole, procedure nabavke, savremeno računovodstvo u skladu sa evropskim standardima, raspodjela profita, te poštivanje poslovnih planova. Smatramo da će ovo imati pozitivan uticaj na praksu upravljanja u javnom sektoru BiH, te na poslovno okruženje u cijeloj zemlji.

U sljedećih šest mjeseci, organi vlasti BiH su se obavezali da će izvršiti racionalizaciju i osavremenjivanje carinske službe, te započeti pripreme za uvođenje PDV-a u 2006. god. Oni će također izvršiti izmjenu procesa registracije preduzeća, i uspostaviti jedinstveni sistem registracije u cijeloj zemlji koji će olakšati osnivanje novih preduzeća uz odgovarajuću dokumentaciju. Upravo se ulažu energični naponi kako bi se povećale mogućnosti za dobijanje sertifikata za razne proizvode kako bi se bh. proizvođačima omogućilo da svoje proizvode izvoze u Evropsku uniju sa "CE" oznakom.

Poboljšanja će se napraviti kako bi se uspostavila efikasna jedinstvena Agencija za statistiku na državnom nivou, te kako bi se ojačala Agencija za promociju stranih investicija, državni Ured za veterinarstvo, te Institut za standardizaciju. Također očekujemo da se uspostavi Agencija za garanciju investicija BiH.

U međuvremenu, poduzet će se velike aktivnosti na izradi zakona kako bi se uspostavio dugoročni režim za otplatu domaćeg duga koji će organima vlasti BiH omogućiti da izvrše racionalizaciju svojih značajnih obaveza, od kojih je većina nastala raspadom bivše Jugoslavije, te materijalnih i finansijskih gubitaka nastalih u ratu. I na kraju, trenutno se također ulažu intenzivni napor da se uklone prepreke procesu privatizacije koji je do sada ostvario samo skromnu ekonomsku korist, ali koji bi mogao djelovati kao ključna, poticajna snaga za ekonomiju ukoliko bude vođen na ispravan način.

Ovo je ogroman program reformi ali se isti mora provesti, i to brzo. Ipak, ja sam uvjeren da je transformacija BiH već neupitna. Ukoliko bude podržana uzajamno korisnim komercijalnim i političkim partnerstvom sa zapadnom Evropom, koje će se produbljivati, ova transformacija će donijeti materijalnu korist ne samo građanima BiH već i građanima u drugim dijelovima ovog kontinenta.

Hvala vam.